

Dungense Historiën

februari 2008

DUNGENSE HISTORIËN

Onafhankelijk Tijdschrift voor de Geschiedenis van Den Dungen

2^e jaargang, februari 2008
Dit is nummer 3.

Redactie: R. van Nuland, L. van Minderhout en E. Verzandvoort.
redactieadres: Groot Grinsel 25, Den Dungen, telefoon 073 5942088 of leovanminderhout@hetnet.nl

Inhoud:

Wie heet er eigenlijk Ondersteijn?	3
De Hervormde Gemeente van Den Dungen (3), Werd Hendrik Janssen Boest wel in Den Dungen begraven?	6
De dorpsrekeningen van Den Dungen 1700-1713 (4), Lambert van Roosmalen	7
De winkel van Jan van de Westelaken en Lina van de Veerdonk	15
Boschpad 2 in het kadaster	19
De nalatenschap van notaris en dorpsschrijver Willem Mans	21

Wie heet er eigenlijk Ondersteijn?

De eerste keer dat in Den Dungen iemand als achternaam Ondersteijn liet opschrijven was waarschijnlijk in 1686.

Inleiding

In 1686 gaf Jan Martens Ondersteijn kwitantie aan zijn moeder Heijlke Peters Schoenmakers, weduwe van Jan van den Broek, voor de ontvangst van een deel van *100 gulden voor zijn houwelijkx goet*.¹ Jan Martens woonde in Gestel en was een zoon van Marten Jan Martens en Heijlke Peters, geboren rond 1660; hij staat niet in het doopboek van Den Dungen. Over Marten is verder weinig bekend, Heijlke trouwde in 1665 met Jan Jan Theeuwens van den Broek en woonde in Gestel [GDD 1199].

De vraag die we in dit artikel willen beantwoorden is wat de oorsprong van deze achternaam Ondersteijn is.

Een eerste indruk is dat er verband zou kunnen zijn met de veldnaam *den ondersteijn*.

De voogden van Peter onmondige zoon van Jan Jan Martens en Perijntje Henriks van Houtum verhuurden in 1688 een hooibeemd, hop- en teulland in Middelrode, genoemd *den ondersteijn*, aan Jan Jan Martens hun medemomboir.² De twee Jan Jan Martensen waren (half)broers van Marten uit het begin van dit artikel [GDD 287]. De achternaam Ondersteijn werd in de aangehaalde verhuringsakte niet gebruikt. Peter werd wel met Ondersteijn aangeduid in latere jaren.

Er zijn twee mogelijkheden voor het verband tussen de eigenaar Peter en de naam van het stuk land in Middelrode:

1. *Ondersteijn* is een toponiem, een veldnaam, en Peter ontleende daaraan zijn achternaam.
2. *Den Ondersteijn* is een zelfde type toponiem als *de schilder*, *den griensvenne kamp*, *griet joosten kamp*, en vele andere; een stuk land genoemd naar de eigenaar.

Het land *den ondersteijn*

Dit perceel land *den ondersteijn* werd in 1540 door de erfgenamen Eikemans verkocht als een perceel van 13 lopense in *Nuenvelt* onder Berlicum aan Henrik Henriks Spierings en zijn kinderen.³

Een van die kinderen was Jan en diens dochter Metke trouwde met Jan Martens, de vader van de twee Jannen en van Marten, en zij bracht dit land *den ondersteijn* bij haar huwelijk in.

Hiermee valt mogelijkheid 2 af. Immers, toen het perceel land verkocht werd in 1540 heette het wel *den ondersteijn*, maar het land was van Eikemans, en later van Spierings. Mogelijkheid 1 is daarmee waarschijnlijk geworden.

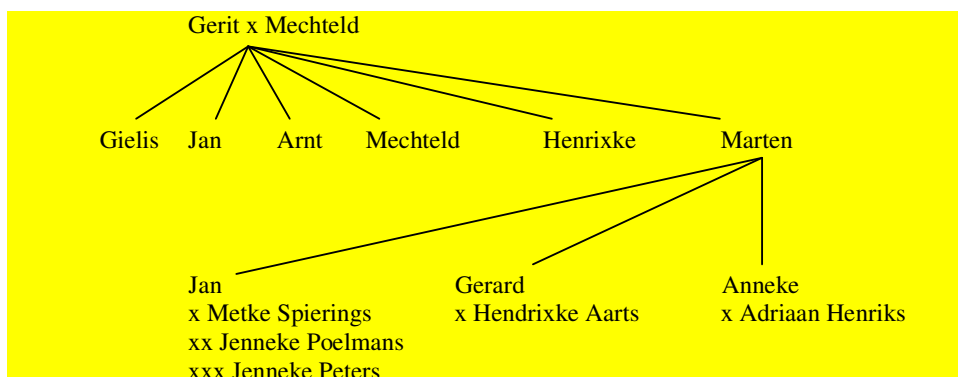
Wie heet er wel en wie niet Ondersteijn?

Toch is de kous hiermee niet af.

In de tweede helft van de 16^e eeuw hadden Gerit Jan Delissen en Mechteld van Vaarlaar naast de kinderen Gielis, Jan, Arnt, Mechteld en Henrixke een zoon Marten. Alleen bij Martens nakomelingen duikt later de achternaam Ondersteijn op en bovendien nogal eens die voornaam Marten. Waar Gerit en Mechteld deze voornaam vandaan haalden is niet bekend; bij de voorouders van zowel Gerit als Mechteld is geen Marten te vinden.

Deze zoon Marten trouwde met Heijlke Lenaart Gijsberts en ze kregen drie kinderen.

Jan Martens heeft drie vrouwen gehad, waarvan de eerste Metke Spierings was (GDD 287), Gerard Martens was getrouwd met Hendrixke Aart Simons (GDD 288), en Anneke Martens huwde met Adriaan Henrik Willems (GDD 584).

Bij alle drie de kinderen van Marten is er nageslacht geweest waarbij de achternaam Ondersteijn optreedt, maar niet bij alle kinderen.

Bij de kinderen van Jan komt die achternaam voor bij zoon Jan Jan Martens (GDD 287a) en Peter Jan Martens (GDD 1218). Bovendien bij kleinzoon Jan Marten Jan Martens van het begin van dit artikel.

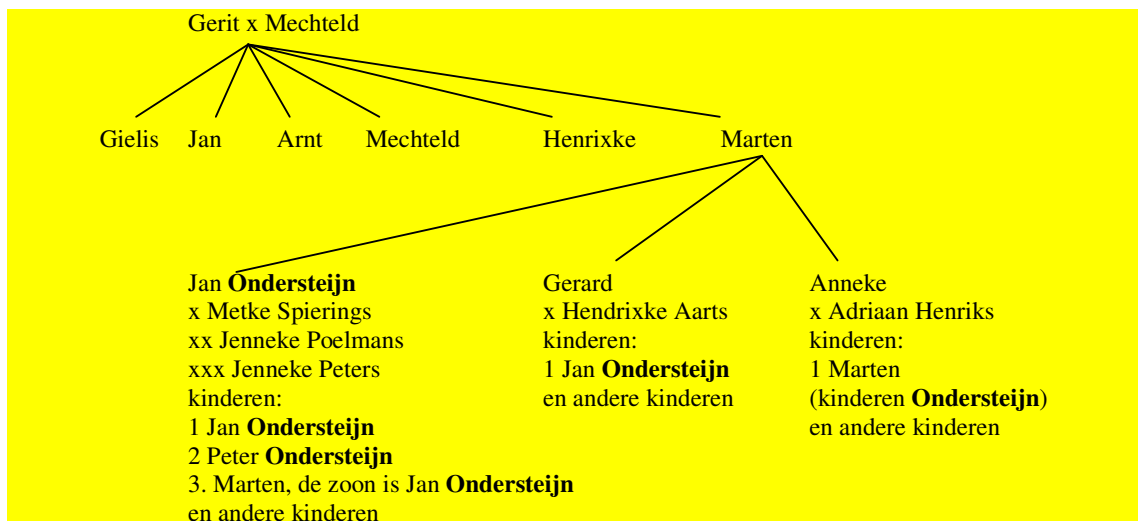
Bij de kinderen van Gerard is dit het geval bij Jan Gerard Martens (GDD 1606).

Bij Anneke komt die achternaam terecht bij de kinderen van haar zoon Marten Adriaan Henriks (GDD 754). In tegenstelling tot het kroost van de beide broers Jan en Gerard is bij deze kleinkinderen van Anneke de achternaam dus via de grootmoeder overgegaan.

Samengevat

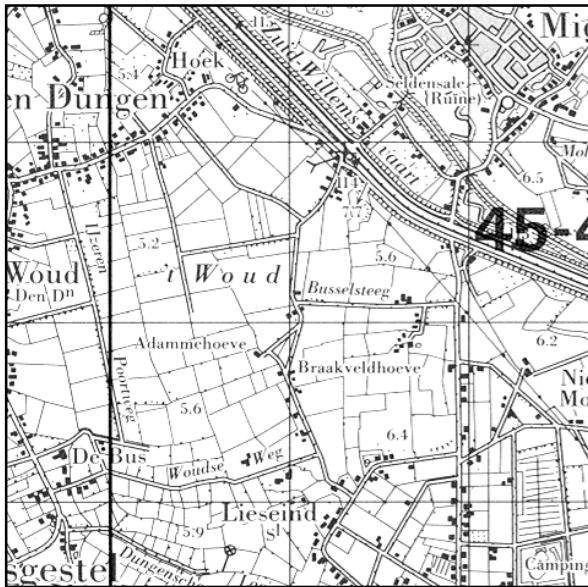
Ondersteijnen zijn nakomelingen van Jan, Gerard en Anneke, de kinderen van Marten Gerards. Ze ontleenden hun achternaam aan het bezit van Metke Spierings, de eerste vrouw van Jan, die eigenaresse was van een stuk land in Middelrode, *den ondersteijn*.

Van de drie kinderen van Marten Gerards werd alleen Jan met Ondersteijn aangeduid, evenals de kinderen van zijn zonen Jan, Peter en Marten, maar niet de andere kinderen, bovendien gebeurde dat pas vanaf rond 1700. Het is dus in tegenstelling tot namen die hun oorsprong veel vroeger hebben, zoals Spierings of Wijgergang, een achternaam van vrij recente datum.

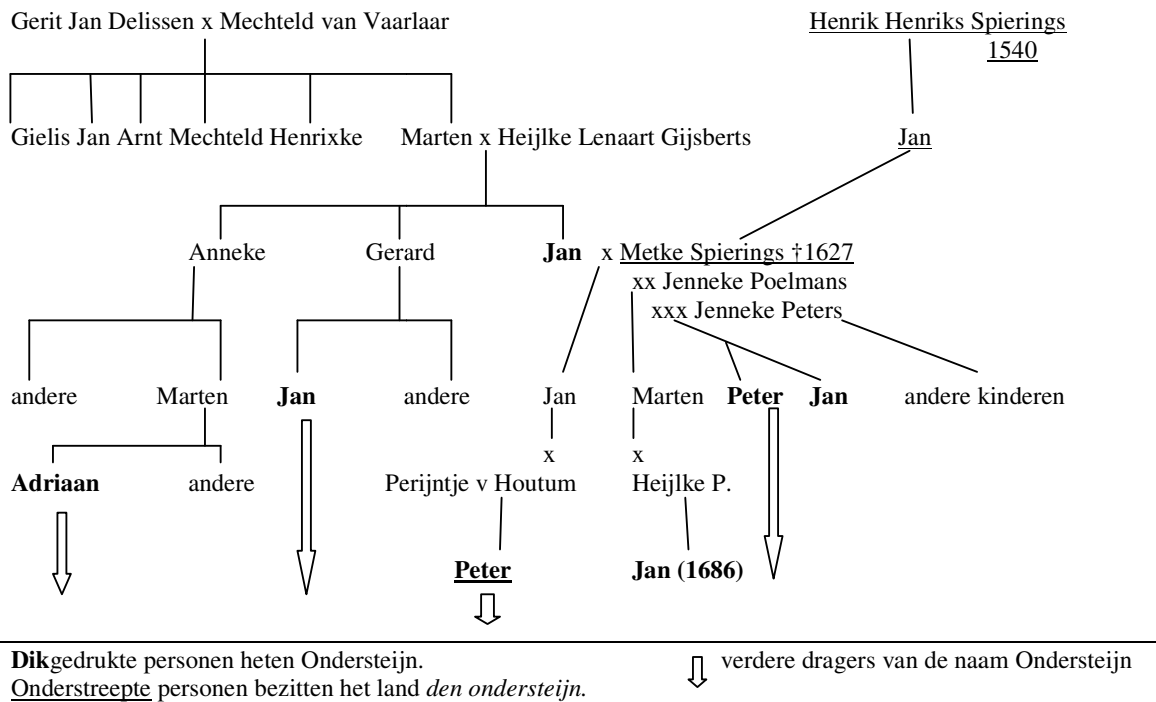
Gerard werd niet Ondersteijn genoemd, maar wel zijn zoon Jan en diens nakomelingen. Voor zover bekend heeten de beide andere zonen van Gerard (nl. Marten en Aart) niet Ondersteijn.

Ook Anneke werd niet als een Ondersteijn aangeduid, evenmin haar kinderen, maar wel de nakomelingen van haar zoon Marten, en ook niet de nakomelingen van haar andere kinderen. De achternaam werd dus in enkele opeenvolgende generaties van verwanten selectief ingevoerd. In het bovenstaande schema wordt dit aangeduid

Het nevenstaande kaartje (topografische atlas 1981, blad 45 West) toont de plaats van het nuenvelt: de "Nunenveldse hoeve" van de kadastrale kaart 1832 ligt ter plaatse van "Braak" van de Braakveldhoeve in het midden van het kaartfragment. Hier moet het perceel den ondersteijn gesitueerd worden, al moet men er rekening mee houden dat de ruilverkaveling in de jaren '60 geheel nieuwe perceelsgrenzen heeft gemaakt

Om te voorkomen dat u, lezer, het spoor bijster wordt, hebben we hieronder een overzicht geplaatst. Tot slot moet daarbij nog opgemerkt worden dat sommige personen, vooral in het begin van het schema, pas later dan 1686 en zelfs pas na 1700, met de achternaam Ondersteijn werden aangeduid.

Bronnen:

- 1 N4 (oud nr N1052), fo 5, 27-2-1686.
- 2 N4 (oud nr N1052), fo 21v, 30-11-1688.
- 3 Den Bosch R 1333, fo 28, 20-10-1540, de erfgenamen van Thomas Henriks Eijkemans verkopen Henrik Henriks Spierings 13 lopense land, genoemd *den ondersteijn*, gelegen in Middelrode in *Nuenvelt*. Bij de deling van Henrik Spierings' goederen in R Berlicum 47, fo 138, 19-3-1574 is er alleen maar een perceel akkerland van 6 lopense dat in aanmerking komt om *den ondersteijn* te zijn; het ligt aan *de nuenveltse straat* en heeft als belendingen de straat oostwaarts, Jan

Henrik Spierings westwaarts, Willem Willems Voets en Gerard Peter Eijkemans. Bij een latere deling in R 1849, fo 256, 15-5-1584 komt een perceel land voor van 4 stukken teul- en weiland met de belendingen Henrik Spierings, de kinderen Willem Voets, Corst Henriks Spierings en Henrik Peters, en ook dit is niet met zekerheid *den ondersteijn*. Bij de deling van de goederen van Jan Henriks Spierings in R 1495, fo 331v, 30-4-1619, en geheel identiek daaraan in R 1856, fo 55, staat een perceel van 4 lopense teulland en 1 morgen groesland tussen Corst Henriks Spierings, de kinderen Gerit Peters [Eijkemans], Hans Jan Delis en de kinderen Gerit Peters [Eijkemans], dat genoemd wordt *den onderstal* (sic). Heel vervelend voor de bewijsvoering in dit artikel - het lijkt dat hier *den ondersteijn* zou moeten staan - maar er staat echt "onderstal". Dit perceel werd geërfd door Metke dochter van Jan Henriks Spierings. Volgens testament (N4714, blz 284) zouden haar bezittingen komen aan haar zoon Jan.

GDD = Genealogie van Den Dungen, Drukkerij Van Gerwen Den Dungen, 1991, bijgewerkte versie.

NB. Al eerder, in Het Griensvenneke 16 (1991), blz 50, opperden we dat er verband zou kunnen bestaan tussen de achternaam Ondersteijn en het toponiem Ondersteijn.

De Hervormde Gemeente van Den Dungen (3)¹

Werd schoolmeester Hendrik Boest wel in Den Dungen begraven?

De grafzerken in de Dungense kerk zijn door Willem van der Leij in het laatste kwart van de 18e eeuw gezien en beschreven. Harrie Maas beschreef in Het Griensvenneke ook de "Grafzerken in de Dungense kerk".²

Een kritisch-historisch onderzoek van de grafzerk

Begraeffenisse van Mr Hendrick Jansz Boet Schoolmeester en coster ten Dungen sterft den met Weijntgen Jaspers Gijsselen sijn huijsvrouw sterft 3 December 1652

laat zien dat Van der Leij leesfouten heeft gemaakt.

- Hendrick Jansz Boet moet zijn Hendrick Jansz Boest,
- december 1655 moet zijn december 1652.

Diezelfde leesfouten staan ook in de Noord-Brabantse almanak 1891, blz. 544, en bij P.C. Bloys van Treslong Prins, *Genealogische en Heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Brabant*.

Maas nam de fout in het jaartal over, maar corrigeerde de achternaam met Boe(s)t. Ook elders werd geschreven dat Hendrik in de Dungense kerk begraven werd.³ Maar dat is nog maar de vraag.

Hendrick Janssen Boest, schoolmeester

Amper drie maanden na het afkondigen van de Vrede van Munster werd op 21 juli 1648 in 's-Hertogenbosch de Grote Kerkelijke Vergadering geopend. De aanwezige dominees moesten op uitdrukkelijk verzoek van de Staten-Generaal ervoor zorgen dat zo snel mogelijk, naast predikanten, goede en bekwame gereformeerde schoolmeesters en kosters werden aangesteld, die de jonge jeugd *in goede wetenschappen ende kennisse Godes* konden opvoeden. Uit heel de Republiek solliciteerden schoolmeesters die zich geroepen voelden om de Meierijse jeugd te komen hervormen. Van hen werd verwacht dat ze *Godes H: Woort in de Chistelijcke bijeencompsten der gemeijnte konden voorlesen en de psalmen voorsinghen*. De Vergadering selecteerde uit de sollicitanten de meest geschikte kandidaten, 42 in getal. Op 14 september 1648 stuurde men een lijst met die namen naar de Hoog Mogende heren Staten Generaal met het verzoek om dezen te benoemen. De heren in Den Haag gingen met de voordracht akkoord. De Vergadering ging voortvarend te werk: 15 kandidaten werden onmiddellijk benoemd. Een van hen was *Hendrick Janssen in 't weeshuijs opgevoet*, die in Den Dungen werd geplaatst.⁴ Kort nadat Ds. Jacobus de Bitter op 6 december 1648 in Den Dungen in de H. Dienst werd bevestigd heeft hij Hendrick Janssen Boest, schoolmeester, als het eerste lidmaat in zijn gemeente ingeschreven.⁵ De toevoeging *in 't Weeshuijs opgevoet*, door de Vergadering gebruikt, komt men niet meer tegen. In bijlage 2 van *De dorpschool in de Meerij van 's-Hertogenbosch van 1648 tot 1795* staat dat Hendrick Janss in 't Weeshuis van 1648 tot 1655 schoolmeester in Den Dungen was. Beter is te spreken van Hendrick Janssen Boest.⁶

Begraeffenisse

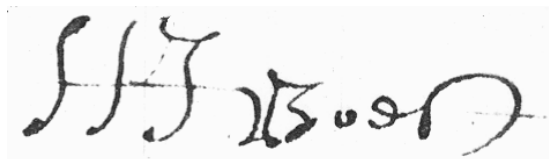
Hendrick Janssen Boest was gehuwd met Weijntjen Jaspers Gijssse. Hun kinderen waren Johannes, gedoopt op 29-7-1650, en Jacomeijntien, gedoopt op 26-8-1652⁷.

Op 3 december 1652, bijna vier maanden na de geboorte van Jacomeijntien, overleed Weijntjen. Ds. De Bitter schrijft in een lijst van predikaties dat hij op 7 december 1652 een predikatie heeft gehouden bij gelegenheid van

de dood van de vrouw van de koster. De tekst daarvoor had hij genomen uit Ps. 116.15 (de Heer ziet het niet als gering, het sterven van zijn getrouwen).⁸ Haar graf lag in de Dungense kerk.

Opvallend is dat Weijntjen niet voorkomt in het register van personen die met of zonder belijdenis als lidmaat in Den Dungen aangenomen zijn. Het is de vraag of zij wel lidmaat was. In april 1652 verklaarde Ds. De Bitter immers, dat er naast zijn schoolmeester geen andere ledematen wonen.⁹ Maar misschien werd daarmee het huishouden van Boest bedoeld.

*Handtekening van Hendrik Jansen Boest
(N1049, blz 496).*

Konklusie

De tekst op de grafsteen laat duidelijk zien dat het in bedoeling lag dat Hendrik te zijner tijd bij Weijntjen begraven zou worden. Maar het liep anders. Hij leerde Jenneke Jaspers (zus van Weijntjen?) kennen. Het is moeilijk te achterhalen wanneer ze zijn getrouwd, in het huwelijksregister van de dominee komen ze niet voor. Maar op 29-4-1654 werd Jenneke, de huisvrouw van Hendrik Boest, na belijdenis in de kerk van Den Dungen als lidmaat aangenomen. Een jaar later zijn ze op 16 juli 1655 vertrokken naar *Hoogblockland bij Gorcum*.¹⁰

In de notarisregisters van Alexander de Gram komt een Handerske Mr. Hendriks voor. Mogelijk is ze de vrouw van Mr. Hendrik Janssen van Lieshout.¹¹ Het is dan ook onjuist om bij nr 212 van de lijst van Dungense inwoners in de 17^e eeuw bij “Meester Handerick Jansen Boest, schoolmeester, koster”, te schrijven dat zijn vrouw is “249 Handerske”.¹²

Noten

- 1 R. v. Nuland, De Hervormde gemeente van Den Dungen 1648-1659. Tijdschrift van de Heemkundevereniging Den Dungen, 1976, afl. 4, pag. 10-14; R. v. Nuland, De Ned. Hervormde Gemeente van Den Dungen, Ts. van de Heemkundevereniging Den Dungen 1979, afl. 3, pag. 15-16.
- 2 P.C. Bloys van Treslong Prins, Genealogische en Heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Brabant, Deel 1 pag. 154 (Utrecht 1924); H. Maas, Het Griensvenneke, **30** (2005), blz. 93-97.
- 3 L. v. Minderhout, R. v. Nuland en F. v.d. Sanden, Den Dungen een dorp in de Meierij (Van Gerwen 1979) blz. 31.
- 4 P. Abels, A. Wouters, De Grote Kerkelijke Vergadering van 's-Hertogenbosch, art. 140, 14 - 9-1648, art. 144, 280; H. Roosenboom, De dorpschool in de Meierij van 's-Hertogenbosch van 1648 tot 1795, (Tilburg 1997) blz. 27-38.
- 5 DTB Den Dungen 13.
- 6 H. Roosenboom, a.w. bijlage 2.
- 7 DTB Den Dungen 13.
- 8 DTB Den Dungen 13, Lijst van predikaties gehouden door Ds. De Bitter.
- 9 Classis nr. 2, april 1652, art. 26, fol. 253.
- 10 DTB, Den Dungen 13.
- 11 Notarieel archief Den Dungen, BHIC, nr 3 (oud nr. N 1051), blz 471.
- 12 Leo van Minderhout, De notarisregisters van Alexander de Gram, Tijdschrift van de Heemkundevereniging, Den Dungen, 1979, nr. 2, pag. 11-30.

De dorpsrekeningen van Den Dungen 1700-1713

4. Lambert van Roosmalen

Lambert van Roosmalen was de man van Handerske Henrik Aarts van Vechel; ze trouwden in 1680 in Den Dungen.¹ Zij kwam daar vandaan [GDD 442a]; zijn herkomst is onbekend; hij werd geboren in 1656 of 1657.²

Bij de doop van hun kinderen waren de volgende personen gevaders: monsieur Willem van Campen, Mechteld N. de Lion, Catharina van Lith, Jan van Den Dungen, Hendrik Janssen Spierings (collega-herbergier), Jenneke Hendriks van de Westelaken, Jan Ooms (collega-herbergier) en Teunis Laureijns (GDD 438 via 415b via 415)³. Misschien dat sommigen van hen een aanknopingspunt vormen om Lamberts herkomst te ontdekken.

Lambert kocht enkele jaren later Boschpad 56-58⁴. In dit huis begon hij een herberg, waarvoor de dorpsrekeningen de volgende aanwijzingen geven.

rekening 1700, 28 betaald voor vertering bij de schouw
rekening 1701, 44 en 44v betaald voor vertering van de rendanten en commissie inzake zijn *exorbitanten eijsch*
rekening 1702, 36 betaald voor vertering bij de schouw
rekening 1707, 90 betaald voor vertering door enigen van de gemeente

N1056, 232 verklaring over gebeurtenis in zijn herberg
N1059, 55 verklaring ruzie in zijn herberg
N2853, 82v tot 86 drie verklaringen over ruzie in zijn herberg rond kerstmis 1687

Hij speelde zijn rol in het dorp en nam bijvoorbeeld deel aan het vervoer van de bagage van een regiment infanterie.⁵

Lambert was aanwezig bij het afhoren van de dorpsrekening in 1703, samen met de hierboven al genoemde Jan Ooms⁶. Ook bij het overleg in de affaire met de borgmeesters van 1703 was hij van de partij. Hij voelde zich dus waarschijnlijk betrokken bij de gemeentezaken⁷.

Een voorbeeldig burger was hij echter zeker niet. Hij was soms achterstallig met betalen van zijn belasting (rekening 1705, fo 14, hoorngeld; rekening 1707, 149v, verponding over hoptiende; en zie verderop in dit artikel). Samen met Jan Ooms en vele anderen maakte hij zich druk over de inundatie van het Bosch veld, in verband met

het ontoegankelijk maken van de vesting Den Bosch sinds 1672 voor de Franse legers. Daardoor stonden vele percelen het hele jaar door onder water, terwijl de belasting die de inwoners van Den Dungen over dat ondergelopen land moesten betalen hoog was⁸. Op dit punt zou hij in ernstig konflikt komen met de gemeente (zie hierna).

In dit huis waren nog oude onderdelen uit de tijd van Lambert van Roosmalen aanwezig, zoals de kelder (hieronder), maar het uiterlijk zal wel erg gewijzigd zijn. Maar aangezien er geen hulpkaart sinds 1832 is aangemaakt, zou het huis toch wel van voor dat tijdstip kunnen dateren. De stal is na een brand ca. 1935 herbouwd (links). Op de rechter zijgevel zijn ankercijfers 1 en 6 aangebracht. Foto 607.

De kelder van Boschpad 46-58 in 2001.

Een van de manieren waarop Lambert aan de kost kwam was het pachten van allerlei belastingen. De overheid stelde het op te brengen bedrag voor de gemeente vast, de pachter betaalde de gemeente en kneep daarna de bevolking af om het pachtbedrag, of meer, bij elkaar te krijgen. Nu zou dit geprivatiseerde belasting-inning heten.

Er waren destijds belasting op onroerend goed (verponding en reële dorpslasten geheten), personele lasten, tienden en verbruiksbelasting (imposten of accijnzen

geheten, geheven over het gebruik van zeep, zout, dranken, vlees, enz.). Een latere aflevering in deze serie zal een financieel overzicht bieden van de huishouding van de gemeente en inzicht bieden in de belastingheffing in Den Dungen in die tijd.

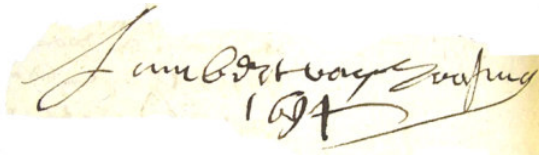
Het hierna volgend overzicht van Lamberts activiteiten op dit gebied is vrijwel zeker niet compleet (zonder plaatsaanduiding gaat het over Den Dungen; SMG = Sint-Michielsgestel):

pachter van de visserij op de Aa in 1688	N1052, 18
pachter van de stadsimpost op de dranken over 1689	N1052, 112
pachter van de dranken 1692 in SMG	N2853, 204 stelt collecteur aan
pachter of kollekteur van de houtschat 1694	rekening 1707, 85
pachter van de grote Brabantse zwiigende landtol	N1054, 41 en 92; N1055, 69; N1053, 276v
pachter van de dranken 1694 in Boxtel	N1054, 82
heeft in 1694 vlees in zijn huis in bewaring dat in beslag genomen was door pachter over Eindhoven en Woensel	N1053, 263v
pachter van de montanten 1696 in Schijndel	N1054, 7
pachter van de montanten en het overgemaal SMG in 1697	N1054, 96
pachter van de hoptiende in SMG ca. 1698	N1058, 16
kollekteur van het zout en de zeep in 1699	rekening 1707, 93, 126v-128
kollekteur van de kleine specien	N1055, 124 comptoir
kollekteur van de imposten in de eerste hoek in 1703	rekening 1707, 99v
pachter van hoptienden in SMG in 1707	N1059, 57, 59
pachter van de montanten 1707	rekening 1707, 147v
pachter van de hoptiende over 1707	rekening 1707, 38, N1063, 173

Hij had een kantoor aan huis⁹.

Er waren vaak problemen met onwillige belastingbetalers. Goederen waarvan Lambert beweerde dat er geen impost over betaald was, werden door of namens hem in beslag genomen. In 1701 werd een paard “aangeslagen” wegens niet-betaling, er was ruzie in 1704 wegens hetzelfde. Lambert liet Johan de Jong te Vlijmen (later president van dit dorp) arresteren¹⁰. Het kwam tot processen voor de Raad van Brabant¹¹.

De belangrijkste affaires die in de dorpsrekeningen zijn nagelaten betreffen de zaak van de hoptiende (rekening van 1707) en zijn mislukte inspanningen voor belastingvermindering voor het dorp (rekeningen 1700-1703).

Handtekening van Lambert van Roosmalen, N 1053, akte van fo 266v, 12 oktober 1694

De affaire met de hoptiende

Er waren in Den Dungen nogal wat hoptelers¹².

Over het produkt, de hobbellen, moest een belasting betaald worden, de hoptiende. De hopteelt was een riskante teelt omdat de opbrengst sterk kon variëren en de prijs, die het gewas opbracht, laag was in jaren van een goede oogst.

Enige tijd voor 1700 had de pachter van de hoptiende 8 stuivers voor 100 kuilen oude hop gebeur, maar ook bedongen dat de gemeente hem een “bonus” van 24 gulden gaf, wat min of meer overeenkwam met 2 stuivers per 100 kuilen¹³.

Lambert van Roosmalen pachtte de hoptiende in 1707. De grote strijdvraag was hoeveel de belasting op de hop kon zijn: Van Roosmalen wilde zoveel mogelijk, 15 stuivers voor de produktie van 100 kuilen oude hop, half zo veel voor de jonge hop. De telers wilden die belasting zo laag mogelijk en ze hebben hemel en aarde bewogen om aan te tonen dat de eis van Van Roosmalen te hoog was en dat een belasting van 10 stuivers voldoende zou moeten zijn, omdat anders de belasting nog hoger zou zijn dan de opbrengst van het gewas.

Sommigen boden in dit laatste geval de hop zelf aan de pachter aan, zodat de teler niets meer had en de pachter bij zo'n slechte markt de hop niet gemakkelijk kwijt raakte. De pachter weigerde de hop dan en wilde geld zien. Toen Lambert vlak voor 1700 de hoptiende van Gestel had gepacht zei hij tegen teler Hendrik Laureijns van den Heuvel “Ik vraag u naar u gelt en niet naar u hop”¹⁴.

Aanvankelijk wilde de pachter van 1707 niet eens bekend maken wat hij voor hoptiende wilde hebben; misschien keek hij de kat uit de boom. De prijs voor de hop was laag en de telers knepen hem, ze herinnerden zich nog dat ze een paar jaar geleden meer voor hoptiende betaalden dan het hele gewas waard was. De borgemeesters namen het voor de telers op en verzochten Van Roosmalen per akte van 5 september 1707 zijn eis bekend te maken. Ze kregen geen antwoord.

Er was ook haast geboden, het gewas begon al te bederven.

Omdat het gewas verkocht moest worden terwijl de pachter almaar weigerde met een eis te komen, moest de te verkopen hop geschat worden om de hoogte van de tiende te kunnen bepalen en daarvoor werden enige heren van de Bossche regering door het dorpsbestuur naar Den Dungen gehaald en gefêteerd met wijn, bier, wittebrood, kaas en 500 okkernoten.

De schepenen vervaardigden een rapport, maar men kon het aanvankelijk niet te pakken krijgen omdat de pachter zijn helft van de kosten ervan niet wilde betalen.

Toen een deel van de hop al verkocht was, stelden de hopboeren de borgemeesters de belasting ter hand ten bedrage van 10 stuivers per 100 kuilen. Ze wilden tonen dat ze betaling van de hoptiende niet weigerden, en ze lieten de afhandeling graag aan de borgemeesters over. Zo ontvingen dezen ruim 160 gulden en via een deurwaarder werd geprobeerd het bedrag bij Van Roosmalen te krijgen, maar hij was die 4^e oktober niet thuis en zijn vrouw wilde het geld ook niet aannemen.

Men oordeelde dat de Raad van State er zich mee moest bemoeien en er werd een rekest opgesteld dat de volgende bijlagen had:

a. het plakkaat van de hoptiende uit 1679;b. de verklaring van Van der Donk, Versteijnen, De Wever en Lamberts van 31-3-1705 (zie noot 14);c. de insinuatie van 5 september 1707 waarbij een lijst van hoptelers en hun hoeveelheid hop, en de vraag hoeveel de pachter voor hoptiende wilde hebben;d. het relaas van de deurwaarder;e. de insinuatie van 14 september 1707 waarbij de pachter werd meegedeeld dat de hop begon te bederven en of hij nou eens zijn eis wilde doen;f. het relaas van de deurwaarder, dat de pachter geen bedrag wilde noemen;g. een verkoop-kontrakt van hop in Schijndel van 14 sept 1707 met berekening van de prijs van de hop, waaruit een hoptiende volgt van nog geen 6 stuivers de 100 kuilen;h. de insinuatie van 3 oktober 1707 van de telers aan de pachter waarbij ze hem de tiende à 10 stuivers per 100 kuilen wilden betalen;i. het rekest aan schepenen van Den Bosch om de hop te schatten voor Jan van de Pol en Hendrik Spierings;j. de akte van prisatie door schepenen van 19 september 1707, die leidde tot een hoptiende van 5 stuivers.

Op 18 oktober is de gemeenteschrijver met het rekest afgereisd naar Den Haag.

Maar op de 27^e presenteerde de pachter aan een paar hoptelers een aanzegging van een boete van 200 gulden elk, omdat ze hun hop niet zouden hebben aangegeven, en daar moest ook weer tegenin worden geschreven en vergaderd en nou ja. Gelukkig kreeg de pachter niet zijn zin, "hem werd het executoriaal afgeslagen".

Het werd toen duidelijk dat Lambert van Roosmalen voor hoptiende 15 stuivers per 100 kuilen wilde hebben, hetgeen een reden was voor weer een ronde van papierwerk. Daarbij bediende men zich van de volgende verklaringen.

1. Schepenen van Sint-Michielsgestel legden een verklaring af op 29-10-1707 waarbij *gedemonstreert wordt, hoe veel ponden droge hop op 100 kujlen is wassende, wat voor onkosten datter Rijsen int affdoen plucken, en drogen, van dito 100 kujlen hoppe Ende hoe veel de marckt was van 100 ponden hop Mitsgaders dat den Regter prijs van de Thiende van de 100 Cuijlen oude hop, alsoo niet hooger loopt, als tot 5 stuijvers*¹⁵.

2. Door 9 inwoners van Den Dungen werd op 29-2-1708 verklaard¹⁶ dat zij 14, 15 of zelfs 16 stuivers voor hoptiende hebben betaald aan Lambert van Roosmalen en dat dit overeenkomt met wel 30% van de waarde van de hop in plaats van de verschuldigde 10%, maar dat ze die betaling alleen maar hebben gedaan om geen gedonder te krijgen. Ze wensen dat de pachter 10% van het gewas zou ophalen in plaats van geld.

3. De gebroeders Vesters, kooplieden in hop, verklaarden 1-3-1708 dat in Wel en Amerzoden niet meer dan 2 stuivers en 8 penningen werd betaald¹⁷.

4. Johan de Jong president, en e.a. van Vlijmen, verklaarden dat de tienden van het graan in Vlijmen verpacht worden maar dat de hoptiende voor *eenen geringen penning in admodiatie gelaten wordt aan de regenten aldaar*

ten eijnde dat de inwoonders door de pachters deswegen niet en souden worden gevexeert; in Hedikhuijsen zijn helemaal geen tienden van de hop geeist, evenmin in Onsenoord.¹⁸

De pachter en de hoptelers werden tenslotte bij elkaar aan de tafel van de afvaardiging van de Raad van State in Den Bosch gepraat op 21 maart 1708, maar ze konden niet tot overenstemming komen, misschien wel dank zij de heer van Heeswijk en Dinther die er zich als bemiddelaar aanbood.

Lambert kwam zelfs met een nieuw geschrift op 28 juni 1710 waarin hij weer 15 stuivers eiste, waarop de Raad van State de partijen weer bij elkaar bracht en de telers voorstelde nou maar toe te geven. De Raad had er alle belang bij, het geld ging naar den Haag. De boeren konden het gemakkelijker geven dan dat de pachter het kon missen, was de redenering! Maar de hoptelers gaven niet toe.

De Raad van State besloot daarop dat de hoptiende 14 stuivers zou zijn en de gemeente betaalde Van Roosmalen nu het geld dat ze al van de telers hadden ontvangen plus nog 4 stuivers erbovenop uit de gemeentekas, in totaal een bedrag van 235 gulden 5 stuivers 8 penningen.

De totale onkosten voor de gemeente in deze hop-zaak, inclusief alle juridische kosten, kwamen op ruim 620 gulden (18^e uitgave) minus 160 gulden (14^e ontvang) = 460 gulden, bij een omvang van de dorpsrekeningen in die tijd van ongeveer 6.000 gulden.

Enkele keren wordt duidelijk dat de pachters een plaag waren voor de boeren. Mans gebruikt het woord vexatie¹⁶ (= plaag, kwelling, onderdrukking). Ook werd de pachters van de hoptiende verweten *geweldenarije te plegen*¹⁴.

De affaire met het verzoek om redemptie

De belastingdruk in de 17^e eeuw was hoog, zo hoog dat de Edel Mogende heren Raden van State in 1632 het goed vonden dat in Den Dungen niet de volle mep hoefde te worden opgebracht, maar dat met een bedrag van 1500 gulden alles afgekocht was; dit werd beschreven als redemptie van de gemene middelen. De inwoners van Den Dungen hoefden niet de belastingen te betalen op dranken, azijn, zeep, slacht, en het gemaal, en nog enkele andere¹⁹.

Deze situatie bestond tot 1698 en het was de inwoners duidelijk dat ze in de volgende jaren veel meer zouden moeten opbrengen aan belastingen. Sommigen probeerden de redemptie te verlengen; een van hen was Lambert van Roosmalen, maar wat zijn motieven waren is niet na te gaan.

Jan Gerits van de Westelaken en Lambert van Roosmalen verzochten de gemeente in 1693 *menigmaal* om hen te machtigen in Den Haag te gaan lobbyen om de redemptie te verlengen, maar om een of andere reden wilde de gemeente daar niet aan. Een van de borgemeesters zei *indien Van Roosmalen daar in ijets woude doen, het selve konde geschieden sonder procuratie*. Van Roosmalen van zijn kant bezwoer de gemeente dat hij het voor 12 gulden in orde kon maken.

Van de Westelaken kwam op 12 april 1697 met een plan bij de borgemeesters: als ze nou de volgende dag mee naar Den Bosch wilden gaan, kon men daar een verzoekschrift opstellen en dat opsturen naar Van Roosmalen, die toen toch al in Den Haag was. Dat deden ze en bij notaris Van Heeswijk stelden ze wat op. Dit:

Henrick Willems van Griensven en Gerard Aerts Godtschalck, borgemeesters,
Aart Henrik Mulders en Peter Hendrik Peters, kerkmeesters,
Antonis Janssen Spierings, armmeeester,
Cornelis Adriaans van der Donk en Dirk Cornelissen van Deursen, oud-borgemeesters,
Jan Gerards van de Westelaken en Hendrik Janssen Spierings, allen wonend in Den Dungen,
machtigen Lambert van Roosmalen en Jan Ooms, ook wonend in Den Dungen, om de Raad van State te verzoeken dat Den Dungen zou mogen volstaan met het redemptiegeld zoals dat de laatste 40 of 50 jaar gebeurde.

Notaris Hendrik van Heeswijk, Stadsarchief Den Bosch, N 2819, fo 402, 12-4-1697

Later, in 1704, zeiden ze *dat sij alsdoen niet beter wisten off het was een request om na den Haag te senden, maar dat sij onlangs wanneer sij daarvan copije hadden doen lichten eerst hebben verstaan dat het was een procuratie op Van Roosmalen die hij had versoght en hem geweijgert was*.²⁰

Van Roosmalen had dus zijn procuratie en waarschijnlijk heeft hij die in Den Haag gebruikt bij zijn pogingen om de dorpslasten laag te houden en hij zal er ongetwijfeld onkosten hebben gehad en bovendien was het gewoonte uithuizigheid (vacatie) te vergoeden.

Het is begrijpelijk

a. dat sommigen van de gemeente zich bedrogen voelden, maar ze hadden de machtiging zelf ondertekend;

b. dat van Roosmalen zijn onkosten en vacatie op de gemeente wilde verhalen.

Van Roosmalen declareerde tot drie keer toe zijn kosten bij de gemeente, in 1696, in 1697 en in 1698, maar deze wilde niet betalen. Na lang getouwtrek, naar men mag aannemen - al zijn daarvoor geen bronnen beschikbaar -, kwamen de gemeente en Lambert van Roosmalen tot het sluiten van een akkoord op 15 september 1704.²¹

Voor dat dit akkoord tot stand kwam werd alsnog, maar pas in 1704!, de volmacht van Lambert uit 1697 ingetrokken en in een moeite door nog wat andere volmachten²².

In de overeenkomst tussen Lambert en de gemeente werd bepaald dat de gemeente aan Lambert 425 gulden zou betalen, dat alle achterstallige belastingen van hem zouden worden verrekend en dat elke partij zijn eigen juridische onkosten zou dragen. De kosten voor de gemeente werden over 8 administratieve jaren verdeeld²³. In de gemeenterekeningen van 8 opeenvolgende jaren wordt dit uiteengezet en de uitgaven verantwoord, voor de laatste keer in 1703 (De rekeningen van de eerste 4 jaren zijn niet bewaard gebleven).^{24,25}

Tenslotte

In latere jaren stonden er weer betalingen door Lambert aan de gemeente open en opnieuw eiste hij van de gemeente een bedrag, deze keer ruim 64 gulden en wel voor vertering door de Engelse soldaten die in 1704 in Den Dungen en ook bij Lambert (maar minder dan hij zei) waren ingekwartierd.²⁶

Het lijkt erop dat deze keer Lambert de das werd omgedaan. Schepenen van Den Bosch veroordeelden hem tot betalen, maar omdat hij dat waarschijnlijk niet heeft gedaan, werd beslag gelegd op zijn goederen om de schulden te verrekenen.²⁷

Lambert overleed in 1723. Zijn weduwe Hendrien verkocht het huis aan Johan van der Meulen, maar ze wilde er niet uit. Er volgde een proces, ze werd het huis uitgezet en haar meubels werden in beslag genomen²⁸. Ze overleed in 1739.

Bronnen:

- 1 trouwboek Den Dungen RK 3-3-1680 Lammert Rosemalen en Henrisken Henrick Aerts; trouwboek Den Dungen NH 3-3-1680 Lambert van Roosmalen jongman en Henderske van Vechel weduwe.
- 2 1656 volgens N1054, 38 en 1657 volgens N1059, 29.
- 3 GDD is Genealogie van Den Dungen.
- 4 Den Bosch R 1678, fo 37, 2-5-1685.
- 5 Betaling voor vervoer bagage in de rekening 1705, fo 46.
- 6 Rekening 1703, fo 1.
- 7 Rekening 1707, 111v-112. De affaire met de borgemeesters van 1703 was aflevering 2 van de serie De dorpsrekeningen van Den Dungen 1700-1713, gepubliceerd in Het Griensvenneke **32** (2007), blz 14.
- 8 N1054, 38.
- 9 N1055, 124 "comptoir".
- 10 Resp. N1056, 119, N1057, 68 en N1057, 15.
- 11 BHIC, Raad van Brabant, toegang 19, inv. nr. 822 vonnissen 5239 en 5490; inv.nr. 823, vonnissen 5894 en 5906; inv.nr. 831, vonnis 9323.
12. Zie het artikel over de hoptelers in Het Griensvenneke **31** (2006), 64).
- 13 N1053, fo 233, 23-1-1694: Hendrick Janssen Spierinx en zijn vrouw Petronella Hendrickx van Osch, Mattijs Tijssen van Osch, zijn zoon Mattijs, Jacob Cornelis Commers en Peter Jans Leijtens, gewesene borgemeesters, allen wonend in Den Dungen, verklaren tbv Jan Peters, Coetsier van den heere van Liessel, die de tienden van Den Dungen had gepacht, ook de hoptiende, dat hij kreeg 8 stuivers de 100 kuilen, maar ook een recognitie van 24 gulden van de gemeente.
14. N1058, nr 16, 31-3-1705: Dirck Adriaans van der Donck, 70 jaar, Paulus Adriaans van der Steijnen, 65 jaar, oud borge-meester, en Hendrick Laureijns van den Heuvel, 50 jaar, wonend SMG, en Cornelis Lamberts Roijenheijn, out borge-meester, 60 jaar, wonend in Den Dungen, verklaren tbv ontrent de 300 hopteulders van Berlicum, Middelrode, Heeswijk, Dinther, SMG en Den Dungen, dat ontrent 8 a 10 jaar geleden ... Gregorius Rademaker als pagter van de hoptiende SMG ten huijse van Govert van de Ven, vorster aldaar, sitdagh hielt om de hoptiende te ontfangen, dat velen daar aanwezig waren maar dat den voors. pagter de hopteulders soodanig tegens de reden eijste datter een van de hopteulders (ze menen dat het Gijsbert Spierinx was) sijn geheel gewas van hoppe te weten de thien deelen in plaats van een tiende deel voor de voors. tiende aan den voorn. pagter had gepresenteert ende bovendien nog een vaan bier in het gelagh, dogh dat den voorn. pagter daar alsdoen niet mede te vreden was maar gelt begeerde, Roijenheijn verklaart dat hij 8 a 10 jaar geleden voor tiende van de hop moest betalen 1:10:0 en dat het gewas opbracht 1:8:0, Hendrick Laureijns van den Heuvel had 6 a 8 jaar geleden, toen Lambert van Roosmalen de hoptiende SMG gepacht had, 100 kuilen hop leggen *in de valck* onder Gestel over sijne woonhuijsinge; Van Roosmalen eiste 2:10:0 voor tiende; het gehele gewas gepresenteerd; Van Roosmalen zei Ik vraag u naar u gelt en niet naar u hop. Tenslotte toch maar 2:6:0 betaald. Allegerende de voor. deponenten ... dat door de geweldinarije dewelcke de pagters van de hoptiende van jaar tot jaar int jnen van het voors. middel plegen, van het geene voors. is dickwils en menichmal wordt gediscoureert.
- 15 Deze samenvatting van de attestatie van de Gestelse schepenen komt uit de rekening van 1707; het origineel is bij Mans niet te vinden; er zijn geen akten uit oktober 1707 bewaard.

- 16 N1059, akte nr 69, 29-2-1708: Adriaan Antonissen Capiteijns, Jacob Rutten, Frans Henrickx van de Drieborgt, Henrick Delissen van der Steen, Aeltie wed Jan Janssen Ondersteijn, Leendert Mattijssen Meulenbroeck, Huijbert Theunis Huijberts, Zebert Gerits van de Westelaken en Hendrick Aerts van Griensven, allen wonend in Den Dungen, verklaren tbv Willem Jan Seberts en Jan Janssen Seberts ende andere hopteulders van Den Dungen, dat [zij] met Lambert van Rosmalen, pachter van de hoptiende van Den Dungen over den oixt des voorleden jaars van 1707, wel hebben geaccordeert ende aan den selven voor thiende van haare hop moeten betaalen sommige van de voorn. deponenten 16 st sommige 15 st en sommige van haar 14 st van ijder 100 kuijlen oude hop ende van de jonge hop halff soo veel, maar dat het echter de waarheit is dat wanneer de voors. hoptiende na de jegenwoordige marckt van de hop wierd gereekent ijder van de voorsz. deponenten in plaats van een tiende part dat hij volgens t placcaat van de thiende van haar geteulde hop waaren verschult wel drije tiende parten betaalt hebben, dat sij die betalinge aan voors. pachter wel bij accoord hebben gedaan maer echter sulx sijn genootsaackt geweest te doen jndien sij haar deswegen tegens den voors. pachter in geen moeilijckheit en procedures hadden willen jnlaaten, dat sij daarom alleen en om geen andere redenen de voors. thiende drije dubbel als voor hebben betaalt ende om die redenen wel wensten dat haar Ed Mo in plaats van de tienden penningh den tienden kuijl hop op de staack den pachter ordonneerden in het toecomen voor thiende te halen, in welcken geval de hopteulders van de voors. vexatien souden sijn ontlast, dat sij hebben uytgereekent wat haar hop nu deselve gepluckt en gedrooght is waardigh is en wat voor onkosten tusschen plucken en droogen daer in geresen sijn mitsgaders wat vervolgens van haar geheele gewas voor de tiende van haar hop is verschult.
- 17 N1059, akte 70: Antonij Vesters, koopman in hoppe, wonend in Wel, en Jeronimus Vesters, koopman in hoppe, wonend in Amerzode, verklaren tbv de hopteulders van Den Dungen dat daar niet meer werd betaald dan 2 st 8 p voor 100 kuilen hop.
- 18 N1059, akte nr 67, 6-2-1708: Johan de Jong president, en Pieter van Beijnen oud-borgemeester van Vlijmen, Seger van Gemeren, president, en Rijenier van de Wiel, borgemeester van Hedikhuijsen, Jan Cornelis Scheij, hoevenaar van de heer van Onsenoord, wonend in Onsenoord, verklaren tbv de hopteulders van Den Dungen dat de tienden van het graan in Vlijmen verpacht worden maar dat de hoptiende voor eenen geringen penning in admootie gelaten wordt aan de regenten aldaar ten eijnde dat de inwoonders door de pachters deswegen niet en souden worden gevexeert; in Hedikhuijsen sijn helemaal geen tienden van de hop geeist, evenmin in Onsenoord.
- 19 N1049, blz 384, kopie van het besluit van Ed Mo van 29-10-1632.
- 20 N1057, akte nr 107, 9-7-1704: Hendrick Willems van Griensven, Cornelis Adriaans van der Donck en Willem Janssen Michielen, gewesene borgemeesters, aangesteld 1696 en 1695, wonend in Den Dungen, verklaren tbv Dirck Cornelissen van Deursen, borgemeester, c.s. dat sij in 1693 voor den 12 april door Lambert van Roosmalen en Jan Gerits van de Westelaken, wonend in Den Dungen, menigmaal versogt en aangemaant sijn tot het geven van procuratie op voorn. van Roosmalen om te solliciteren bij haer Ed Mo de heeren Raden van State in Den Haag, ten eijnde haer Ed Mo souden laten continueren de redemptie van de impositie off gemeene middelen alhier te Den Dungen soo en gelijk geselvige volgens haare Ed Mo resolutie van den 29 oct 1632 tot die tijt toe geredimeert waaren geweest, voorders verclaarden de voorn. 3 deponenten in 1697, voor 12 april, met verscheidene inwoonderen deser parochie te sijn geweest aan het woonhuijs van voorn. Van Roosmalen alhier, dat voorn. Van Roosmalen aldaer alsdoen vernieuden het bovengementioneerde versoeck om een procuratie op hem te geven tot het besoliciteren van de continuatie der voors. redemptie, dat den 1^e deponent en Frans Hendrick Franssen alsdoen regerende borgemeesters deselvige weijgerden te geven sustinerende indien voorn. Van Roosmalen daar in ijets woude doen het selve konde geschieden sonder procuratie, dat voorn. Van Roosmalen en Jan Gerits van de Westelaken daarop alle bedenckelijcke middelen aanwenden om gemelte borgemeesters tot het geven van de procuratie te bewegen en dat voorn. Van Roosmalen alsdoen verclaarden jndien het versoeck tot het continueren van de voors. redemptie te doen niet wierdt geaccordeert en jngewilligt hij alsdan de gemeente voor die sollicitatie met 12 guldens soude vrijhouden, dat hij al sweerende en op sijn borst kloppende het selve bevestigde, maar doordien den voorn. Henrick Willems van Griensven ende Frans Henrickx deselvige bleven weijgeren men alsdoen vruchteloos gescheiden is, dat na t geene voors. is, den voorn. Jan Gerits van de Westelaken des avonts voor den 12 april 1697 is gecomen bij de 2 eerste deponenten haar versoeckende dat sij sanderendaags met hem ten Bosch wilden komen en een request op te laten stellen, dat men senden sou aan Van Roosmalen in den Haag, dat de 2 eerste deponenten dien volgende sanderendaags sijn gegaan na den Bosch en met meer andere inwoonderen van Den Dungen sijn geweest ten huijse van den notaris Hendrick van Heeswijck alwaar ijets geschreven en door haar onder-teekent wierd, dat sij alsdoen niet beter wisten off het was een request om na den Haag te senden als voor, maar dat sij onlangs wanneer sij daarvan copije hadden doen lichten eerst hebben verstaan dat het was een procuratie op voorn Van Roosmalen die hij als voor had versoght en hem geweijgert was.
- 21 N1057, akte nr 102, 14-6-1704: Dirck Cornelissen van Deursen, Aalbert Peters Schoenmakers, borgemeesters, Jan Gerits van de Westelaken, Hendrick Aarts Smulders, kerckmeesters, Frans Hendrix van der Drieborgt, Huijbert Cornelissen van der Merendonck, armmeesters, Hendrick Willems van Griensven, Gerid Aarts Godschalx, Jan Jan Pels, Willem Thijsse Meulenbroek, Jacob Leenders Meulenbroek, Lijsken wed Jan Gerits Weijgerganx, Goijaart Aart Huijberts, Antonis Antonissen Godschalx, Hendrick Wouters van den Bosch, Hendrick Delissen van der Merendonck, Cornelis Hendrick Huijsmans, Peter Delissen van Griensven, Aart Henrickx Smulders, Hendrick Eijmberts Verouden, Willem Delissen van der Steen, Delis Antonis van Osch, Cornelis Adriaans van der Donck, Corstiaan Hendrick Spierinx, Antonis Henrick Adriaans en Jan Janssen van Griensven, allen wonend Den Dungen, machtigen Paulus Hendrickx van Gerwen, Dielis Cornelisse van Tongeren, en Corstiaan Antonissen Godschalx, regerende en gewesene borgemeesters met sijn drieën en tweeën met den persoon van Lambert van Roosmalen, wonend Den Dungen, in der minne js t doenlijck aan te

- gaan te maacken ende te passeeren alsulcken accoorde en contracte over sijnen exhorbitanten eijsch en allen sijne preten-
sies die hij ten laste deser gemeente off ten laste van Hendrick Willems van Griensven, Geraard Aarts Godschalx, gewe-
sene borgemeesters, Aart Hendrickx Smulders, Peter Hendrick Peters, gewesene kerckmeesters, Antonis Janssen Spierin-
cx, gewesene armmeeester, Cornelis Adriaans van der Donck, Dirck Cornelis van Deursen, Jan Gerits van der Westelaken,
Hendrick Janssen Spierincx ende alle andere innesetenen deser parochie is eijssende ... voor gedane vacatien.... uijt
krachte van alsulcke procuratien als de comparanten ondergetekende of ijemant anders ... aan van Roosmalen soud-
en hebben gegeven voor notarissen Hendrick van Heeswijk, Johan Keijsers en Godert van Ewijk,d.d. 12-4-1697, 31-7-
1697, 16-8-1698, 18-8-1698, die allemaal herroepen zijn.
Crollius is hun advocaat.
- 22 N1057, akte nr 84, 2-3-1704: Jan Janssen Pels, Jacob Leenders Meulenbroek, Willem Meulenbroek, Henrick Willems van
Griensven, Frans Hendrick Franssen, Goijaert Jacobs Spierincx, Willem Jan Seberts, Cornelis Adriaans van der Donck,
Peter Handrick Daniels, Gerit Wilms van Griensven, Antonis Janssen Spierincx, Cornelis Handrickx Huijsmans, Aert
Hendrickx Smulders, Jan Gerits van de Westelaaken, Hendrick Jan Corsten Spierincx, Willem Cornelis Spierincx, Dirck
Cornelis van Deursen, Servaes Dirckx Watermans, Willem Henrick Smits, Peter Jan Leijten, Delis Cornelissen van Ton-
geren, Corstiaan Antonis Godschalx, Handrick Delis van der Merendonck, Willem Delis van der Steen, Antonij Anto-
nissen Godschalx, Delis Antonis van Osch, Handrick Wouters van den Bosch, Huijbert Cornelissen van der Merendonck,
Gerit Aert Godschalx, Leendert Dirck Leenderts, Jan Janssen van Griensven en Hendrick Peters van Geffen, allen won-
end Den Dungen, representerende alsoo de geheele gemeente,
verklaarden mits desen te revoceren, inne te trecken, te annuleren ende te niette te doen alsulcke volmachten ofte procura-
tien als de voors comparanten off ijemant anders in den name en van wegen de gemeene ingesetenen van Den Dungen
hebben gegeven verleden off gepasseert op de persoonen van Lambert van Roosmalen, Jan Ooms, Jan Gerits Weijger-
ganx, Jacob van Hedel, Goijaert Aart Huijberts, Paulus Hendrickx van Gerwen en Peter Janssen Ondersteijn, respectie
wonend Den Dungen, en op d heer Petrus Bollen wonend tot Heesch,
en specialijck verklaarden deselve bij desen in te trecken de procuratien door haar off die van den gemeente verleden ten
Dungen voor Johan Keijsers als openbaar notaris en seeckere getuijgen in dato den 31 Julij 1697, de procuratien bij de-
selve verleden alhier ten Dungen voor den notaris Godert van Ewijk en seeckere getuijgen in dato den 16. en 18. Aug
1698, ende de procuratien bij deselve verleden voor mij Willem Mans... 5 Majj ende 24 Junij 1702.
- 23 rekening 1700, 45.
- 24 rekening 1700, fo 38v-39v; rekening 1701, fo 44v, 48-49, 55v; rekening 1702, fo 50v; rekening 1703, fo 50; rekening
1707, fo 101 (nagekomen post van betaling).
- 25 N1057, akte nr 123, 15-9-1704: Alsoo tussen Lambert van Roosmalen, wonend Den Dungen, ende Hendrick Willems van
Griensven c.s. gewesene borgemeesters, kerckmeesters, armmeeesters en meest geerfdens was ontstaan questie verschillen
ende procedurre over den eijsch ende pretensie die den voorn. Lambert van Roosmalen was makende uijt krachte van 3
diversche procuratien door gemelte regenten ende ingesetenen op den voorn. Lambert van Roosmalen gegeven, ende
door deselve gepasseert voor Hendrick van Heeswijk 12-4-1697, Johan Keijsers 10-8-1697 (deze is niet bewaard geble-
ven), Godert van Ewijk 18-8-1698 (deze behelsde niet de machtiging van Van Roosmalen!), Soo sijn gecompareert ...
Hendrina Hendrickx van Veghel, vrouw van Lambert van Roosmalen, ter eenre, Hendrick Willems van Griensven, out
borgemeester, Dirck Cornelissen van Deursen, borgemeester, Peter Hendrickx Daniels, oud kerckmeester, Delis Cornelis
van Tongeren, oud borgemeester, Frans Hendrickx van der Drieborgt, armmeeester, allen wonend Den Dungen, ter andere
zijde, en maken een akkoord:
1. De gemeente moet Lambert 425 gulden betalen,
2. onder korting wat hij verschuldigd was aan verponding van de tienden en alle imposten (kleijne specien, personele
quotisatie, hoofdgeld ipv het gemaal, dranken.
3. Alle onkosten blijven aan elke partij.
- 26 rekening 1708 bij ontvang van de verponding; Lambert heeft achterstand in betalen verponding e.a. lasten van 154:14:8.
Hij heeft tegoed, al twijfelt men, voor vertering door de Engelsen in 1704 64:14 ½. Schepenen van Den Bosch veroor-
deelden hem tot betaling van het verschil d.d. 8-10-1715; rekening 1709, fo 52v.
- 27 N1063, fo 213, 9-1-1717: Jan Hendrickx Smulders, Paulus hendricx van Gerwen, Antonij Antonissen Godschalx, Hendrick
Aarts van Griensven, Margriet wed Teunis Janssen Spierincx, Rut Willems Woogs, Willem Harmans den Haas, Pieter
Janssen Ondersteijn, Peter Hendrick Daniels, Geurt Hendricx Smits, Cornelis Lamberts Roeijenheijn, Jan Corsten van
den Water, Geerlingh Hendrick Broeren en Jan Antonissen Spierincx, allen wonend Den Dungen, machtigen Paulus
Suijskens, advocaat in Den Bosch, om 2 vonnissen van schepenen Den Bosch tegens Lambert van Rosmalen, die sij ge-
obtineert hebben ..
het eerste ter eerster instantie, het tweede in cas van contradictie, ...
en sijn goederen ter behoorlijcke executie te doen leggen daar mede tot gijselinge off uijtpruding te doen procederen,
- 28 N 1069, fo 160, 9-3-1729.

De winkel van Jan van de Westelaken en Lina van de Veerdonk: bakkerij, kruidenierswinkel, ellenwinkel en manufacturenhandel 1911-1947

Vanaf 1900 bezocht een vertegenwoordiger van A. de Leeuw, die een koffiebranderij had en een groothandel in kruidenierswaren in Den Bosch, de Dungense winkeliers. De debiteurenregisters van dat bedrijf, die nauwkeurig bijgehouden werden, zijn gedeponereerd bij het BHIC. De registers geven een goed beeld van wie er wat bij De Leeuw inkocht. Voor dit artikel is alleen de periode van mei 1913 tot mei 1914 onderzocht. Daaruit blijkt dat er toen 18 winkeltjes in Den Dungen en op het Maaskantje waren. Het waren J.

Schouten, W. den Otter, J. Schuurmans, P.H. Lamers, J. van Zandbeek, P. Goossens, G. Goossens, H. van Osch, M. Cooijmans, J. Kievits, N. Minkels, M. Cooijmans, H. Schuurmans, de weduwe F. van de Westelaken, mej. J. Schuurmans, G. Maurix, A. Groenendaal en J. van de Westelaken.

De winkel

In 1911 lieten Jan van de Westelaken, beter bekend als Jan de Witte of Jan van Woutjes, en Lina van de Veerdonk het pand Grinsel 12 bouwen. Te zelfder tijd begonnen ze er een bakkerij en een kruidenierswinkel. Men kon bij Lina, die de winkel runde, tevens terecht voor zogenaamd "ellengoed", knopen, drukkers, naai- en stopgaren, sajiet, elastiek (stiek), lint, ondergoed en kleding

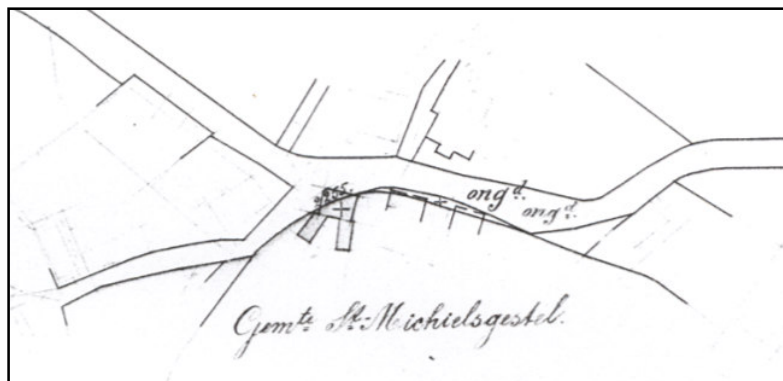
Ook Van de Westelaken-van de Veerdonk bestelde artikelen bij De Leeuw. Waarschijnlijk hebben zij meer leveranciers gehad, zoals Mol-Pauwels (foto) en de kaasboer Vergeer.

Lina van de Veerdonk voor haar winkel bij het lossen van een bestelling. Op de achtergrond het huis Grinsel 15.

Uit hetgeen zij van de firma De Leeuw betrokken, krijgt men enig idee wat er in hun winkel te koop was (BHIC, A. de Leeuw koffiebranderij, inv. nr. 60- 61).

Snoepgoed.

Allerhande, amsterdamsse kransjes, bamboestaafjes, bitterkoekjes, boontjes, flikjes, frou frou, goudschemoppen, haarlemsemuggen, hoestbonbons, jamwafels, javaantjes, katjesdrop (De Faam), kattetongen, kwatta's, schuimpjes, staafjes, steekjes, theemoppen, vanilleboontjes, victoria (koekjes), wilhelminabanket, zuurtjes, koekjes, zwarteballen.

Hulpkaart 208 van het kadaster van Den Dungen, sectie B. De voordeur van Grinsel 12 ligt onder Den Dungen, de rest van het huis onder Gestel.

Levensmiddelen

Appelsiroop, cacao, erwten, gort, griesmeel, havermouth, prinsessenbonen, sago, siroop, mocca, peekoffie, persiquets, pruimen (gedroogde), pudding, raapolie, rommelkruid, rijst, sultana's (rozijnen), vanillesuiker, vermicelli, vijgen, wittebonen, zout.

Diversen

Ammonium, blekers, bougies (kaarsen), Brasso (koperpoets), kogelblauw, lucifers, potas, schuurlinnen, soda (fijn en grof), stijfjel, zeep (glycerine), groene zeep, sunlight zeep.

Bakkerijgrondstoffen

Basterdsuiker, beschuitgelei, krenten, meel, melis (broodsuiker), specerijkruiden.

Verpakkingmaterialen

Grijs papier, builen, gekleurde builen.

In 1954 werd de zaak van Jan en Lina gesplitst. Zoon Toon (Toon de Witte) trouwde met To van der Aa en bouwde tegenover het ouderlijk huis een bakkerij met winkel. Zoon Jan (Jan de Witte) en Cor van Dongen zetten de winkel voort. Om in de vijftiger jaren van de vorige eeuw het hoofd te kunnen bieden aan de toen opkomende winkelketens, die een groter assortiment en nieuwere producten verkochten, moesten de kleinere buurtwinkels zich aanpassen. Jan en Cor gingen met de nieuwe tijd mee en lieten in 1960 hun winkel grondig moderniseren. Het assortiment werd, in vergelijking met 1913-1914, drastisch uitgebreid.

Foto van de heropening van de winkel op 5 oktober 1960. Om meer en nieuwere producten te kunnen verkopen werden ze door een groot aantal vertegenwoordigers bezocht, die hun spullen kwamen aanbieden om ook een paar stuivers te verdienen. Tweede en derde van links Cor en Jan.

Aan de hand van de herinnering van Jan en Cor, en enkele bewaarde rekeningen, is een rekonstruktie te maken van wat de winkel te bieden had.

Drogisterijartikelen.

Jan, was een gediplomeerd drogist, en mocht dan ook drogisterijartikelen verkopen.

Huisapotheekartikelen (leveranciers: Lamers en Lindemans; Haco, Maastricht; Van den Eerenbeemt, 's-Hertogenbosch; Philips Dufar, Amsterdam; Interfarm, 's-Hertogenbosch), waterglas -om eieren in te leggen- (Van Beek en

Schellekens, 's-Hertogenbosch), pleegzuster bloedwijn (Kloostervrouw, Amsterdam), Nivea (Beiersdorf, Amsterdam).

Toiletartikelen

Haarlak (Van Ravensberg, Amsterdam), tandpasta.

Dierenvoer en dierengeneesmiddelen

Vogelvoer, dierenvoer (Gebr. Oomens, Breda; P. Sluijs, Eindhoven; Dré van Heeswijk, Veghel; W. Molen, Meeuwen), dierengeneesmiddelen (Bogena, Waalwijk; PolyPharm, Vlaardingen; Lieve, Vlaardingen), kanariekooien e.d. (Bremers, Utrecht).

Levensmiddelen

Azijn (uit Gulpen), beschuit en koek (Bolletje, Almelo; Verkade; P. Kaiser, Rotterdam; Vermeulen, Amersfoort), peperkoek (De Slinger, Uden; Peijnenbug, Geldrop; Smolders, Gilze Rijen; Van de Boer, Veghel; Vink, Vught; Smarius, Tilburg) bier en frisdranken (Godschalx, Berlicum; Gevers, Berlicum; H. Kluijtmans, Vught; De Drie Hoefijzers, Breda), ranja (Siebrand, Kampen), cacao (merken Droste en Van Houten), haring in glazen potten (Teckelenburg, 's-Hertogenbosch); chips (Eufesta, Hilversum), fruit, sinaasappels e.d. (Van Hoekkel, 's-Hertogenbosch), kaas (Slob, Leerdam), koffie en thee: Aruba, Niemeijer, Drie Mollen, Douwe Egberts, Van Nelle (leveranciers: Eliens, 's-Hertogenbosch; Zuid Nederlandse koffiebrandery, 's-Hertogenbosch; Juffr. Sweens, 's-Hertogenbosch), krenten en rozijnen (Spolders, 's-Hertogenbosch), puddingpoeders: merken Vif, Koopmans, Goemans, Belvedere; soepen in pakjes: merken Californie, Honig, Uxo, Knorr; uitjes en augurken (Trom en Rueb, Rotterdam), margarine (Remia, Den Dolder; Van Dijk, Lopik; Van Meurs, Vught),

Cor en Jan in de winkel

melkproducten (St. Jan, 's-Hertogenbosch).

Leveranciers van andere kruidenierswaren: Verhagen, St. Oedenrode; Wed. H. Mol-Pauwels, Vlijmen; J.H. de Leeuw, Den Bosch; Frans van de Thillaert, Den Bosch; G.Blom, Vught.

Snoepgoed en koekjes (suikerwaren)

Leveranciers: Floris Korsten, 's-Hertogenbosch; H. P. van Zon, Tilburg; Gebr. Roelands, Den Bosch; Moonen, 's-Hertogenbosch; Den Otter, 's-Hertogenbosch;

Daelmans, Vlijmen; De Bakker, Den Bosch; A. Mulders, Den Dungen; Van Boxtel, Goirle; Van Baardwijk, Vlijmen.

Tabakswaren

Leveranciers: Bemelmans, 's-Hertogenbosch; Merkx, Heusden.

Textiel

Leveranciers: Stehman, Zaltbommel; Bol, Tilburg; Van Trier; Van der Heijden, Nistelrode. Sokken, breiwol, elastiek, naai- en stopgaren, knopen, drukkers, ritssluitingen ed. (Van Gulick, 's-Hertogenbosch), werkkleding, lakens en slopen.

Vleeswaren

Boterhamartikelen (leveranciers: Gebr. Wouters, Schijndel; Van Rooij, Schijndel; H. v.d. Heijden; Gevers, Schijndel; H. v. Hoek, Dinther; Zwanenberg, Oss; Unox, Oss), hanen en hennen (Lotus, Rosmalen).

Diversen

ansichtkaarten, enveloppen, schrijfpapier (Hardy, Nijmegen), builen - er werd nog veel los en afgewogen verkocht - (Povular, Rotterdam; Jecro, Vught), borstels bezems, kokosmatten (Stehman, Zaltbommel), boenwas Johnson (Erk, Leimuiden), brandspiritus (Roo...een, Delft), kaarsen, luchtverfrissers (Denka, Voorthuizen), petroleum schoenpoets (merken Erdal, Nugget, Ça Va Seul), wasmiddelen (merk Persil).

Dochter Jeanne nam in 1988 de winkel over tot ze in 2006 besloot om de zaak te sluiten. Na bijna honderd jaar verdween ook deze buurtwinkel uit het straatbeeld (foto van op opheffingsuitverkoop hierboven).

Het bord Natuurvoeding heeft ons geholpen deze foto te dateren; het hing er van 1994 tot 1996.

Tuf, een sfeervolle woonwinkel met atelier

Annette Jacobs (46) heeft altijd iets gehad met het voormalig kruidenierswinkeltje dat aan het Grinsel 12 staat. Van jongs af aan kwam ze daar regelmatig om kaas, melk, vlees, en kruidenierswaren te kopen. Toen de eigenaar zijn deuren sloot en haar

benaderde om de zaak te huren greep zij de kans om haar droom te realiseren: een eigen werkplaats voor haar uit de hand gelopen hobby knutselen en stofferen.

Het werd uiteindelijk een sfeervolle woonwinkel annex atelier. "Ik houd van mooie oude objecten, in combinatie met modern: in alle stijlen. Daar kun je iets persoonlijks van maken. Soms is dat van niets iets". De uitstraling van het pand sluit goed aan bij mijn producten, die ik verkoop. De leveranciers die ik benaderde vonden het allemaal geweldig.

Na veel getimmer met behoud van oude elementen, startte ze in december 2006. "Het liep meteen al als een trein". Iedereen was enthousiast. De belangstelling had ik helemaal onderschat".

De naam van haar zaak verwijst naar spulletjes, die ze van her en der meebrengt. "Kom ik er mee aan, roept mijn dochter "jij altijd met die tuf! Want ik bewaar alles en ik zie overal iets in". Als eerbetoon aan het vroegere grutterswinkeltje verkoopt zij ook Oudhollandse lekkernijen: stroopsoldaatjes, snoeppapier, salmiak zoethout en zakjes zwart op wit. De ene komt voor snoep. De andere wil ideeën opdoen, vraagt advies, zoekt een cadeautje van een paar euro of koopt een nieuwe bank. Sommige willen het oude stoeltje van oma laten bekleden. Soms krijg ik het hele verhaal over de herkomst ervan te horen. (*Brabants Dagblad 24 februari 2007*)

Boschpad 2 in het kadaster

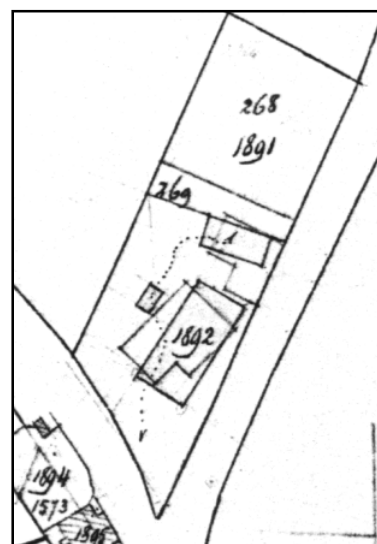
Boschpad 2 komt voor op het oorspronkelijke kadastrale plan van 1832 en op 4 hulpkaarten uit latere jaren.

De plattegrond van het huis in 1832 wekt de indruk dat er een hoekhuis stond, met de "rechtse" hoek naar de Litsestraat gekeerd, en een flinke schuur.

kadastrale kaart 1832

Dit huis, schuur en erf op een perceel van 0,157 ha was van Hendrik van Osch¹, later van Antonetta en Johanna Maria van Osch, wonend in St.-Michielsgestel². Koopman Adriaan Schakenraad was de volgende eigenaar³. In 1879 verving hij het oude huis en de schuur door nieuwe, zoals op hulpkaart 105 werd opgetekend.

hulpkaart 105, 1 juni 1878

Het nieuwe huis was geen hoekhuis meer, en stond iets gedraaid ten opzichte van het oude huis; er kwam een klein bijgebouw bij, misschien een bakhuisje. De schuur werd door een kleinere vervangen. Een deel van het

perceel werd samengevoegd met de tuin B268 en kreeg het nieuwe nummer B1891. Het huis kreeg het nieuwe nummer B1892.

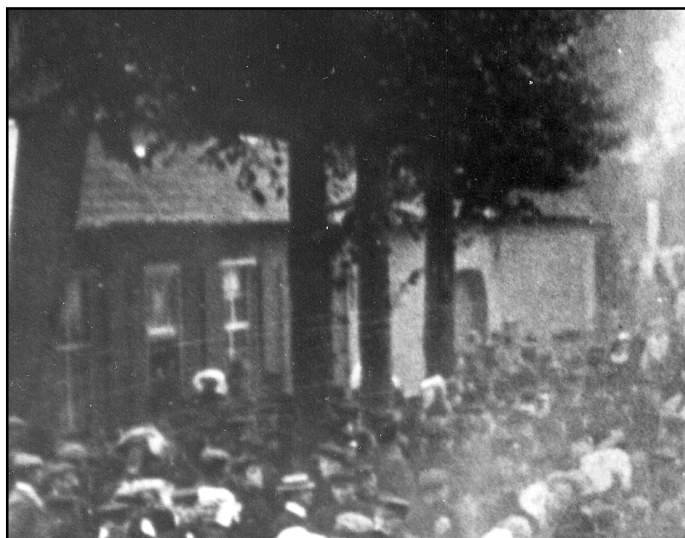
Deze tekening van Xav. Smits (foto 640) uit 1899, laat zien dat het voorhuis naar het noorden gericht was; let op de plaats van de schoorsteen.

Schuur en huis waren nog met stro (ev. riet) gedekt.

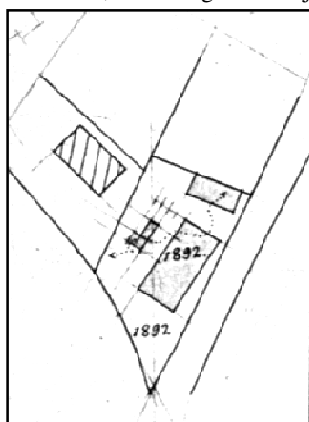
Deze foto laat de kant aan de Litsestraat zien; rechts de schuur (of stal, of ev. koetshuis) en links het voorhuis. Duidelijk is dat het, volgens de mode van die tijd, een langgevelhuis was.

In 1888 kwam een vergroting van het kleine gebouwtje tot stand, waarna hulpkaart 128 werd getekend. In de legger is sprake van een huis, een schuur, een winkelhuis en erf. Het is de vraag of "winkelhuis" slaat op een deel van het hoofdgebouw of op een bijgebouw.

Foto 821, gemaakt t.g.v. de intocht van burgemeester Van Rijkevorsel in 1904.

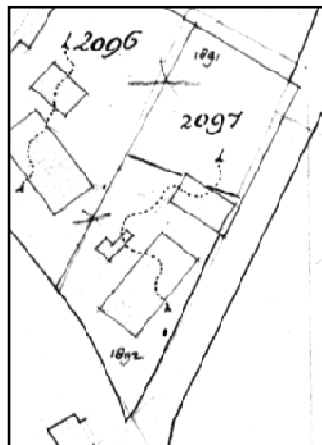

Hermeting van de percelen in 1897 leverde hulpkaart 154 op. De legger vermeldt een huis, 2 schuren en bouwland, met een gezamenlijke oppervlakte van 0,245 ha, onder nummer B2097.

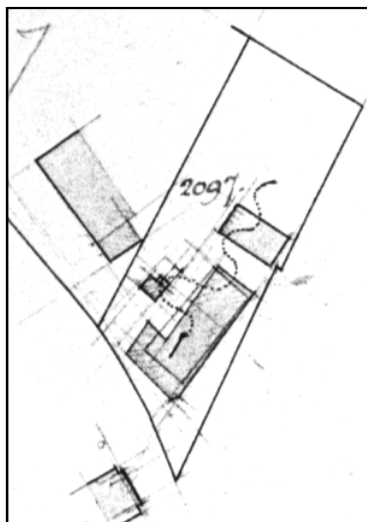

*hulpkaart 128, april 1888 (links)
hulpkaart 154, april 1897 (rechts)*

Bij deling⁴ in 1913 werd Willem Schakenraad, kastelein, de nieuwe eigenaar⁵, maar na een brand moest hij de herberg herbouwen. De eerste steen vermeldt het jaartal 1913. Hulpkaart 217 werd getekend. De schuur lijkt onveranderd, het bijgebouwtje en de herberg zijn anders geworden. In de legger staat nu huis, schuur, erf, bergplaats en tuin.

Een der eerste foto's van het nieuwe huis en de oude schuur is hieronder afgebeeld.

*hulpkaart 217, mei 1914 (links)
foto 625a, rond 1918 (militairen) (rechts)*

Deling van de goederen vond in 1921 plaats, waarna Harrie Smits, herbergier, de nieuwe eigenaar was.⁶

De gemeente kocht in 1964 de zuidelijke punt van het perceel ter grootte van 140 m². Het overblijvende erf

met huis, café, schuur en tuin kreeg nummer B2950 en was 0,231 ha groot.⁷

Bronnen

- 1 Legger van het kadaster van Den Dungen, artikel 204
- 2 idem, artikel 371
- 3 idem, art. 717
- 4 idem, art. 1432
- 5 idem, art. 1382
- 6 idem, art. 1873
- 7 idem, art. 2593

NB

Als in de 19e en 20e eeuw een huis niet ingrijpend gewijzigd werd, is in het kadaster niets anders te vinden dan een plattegrond ervan op het netteplan van 1832. Voorbeelden daarvan zijn Grinsel 69 (Het Griensvenneke **28** (2003), blz 72), Grinsel B 375 (**31** (2006), blz 52) en Poeldonksedijk 7 (**31** (2006), blz 11). Alle 3 deze huizen bestaan niet meer.

Een huis daarentegen waaraan veel of vaak verbouwd werd, staat wel op een of meer hulpkaarten afgebeeld. Voorbeelden daarvan zijn Spurkstraat 52 (Het Griensvenneke **25** (2000), blz 44), Paterstraat 34 (**26** (2001), blz 2) en Woud 25 (**27** (2002), blz 2). Alleen het eerste bestaat nog.

Andere al eerder gepubliceerde reeksen hulpkaarten zijn van Borkens hofstad (Het Griensvenneke **28** (2003), blz 9), Flaas 5 (**28** (2003), blz 62), Grinsel 4-6 (**25** (2000), blz 13), Grinsel 9-13 (**30** (2005), blz 80), Hartplein 2 (**26** (2001), blz 42), Hooidonk 15 (**26** (2001), blz 65), Klooster (**24** (1999), blz 19), Litsestraat 8-14 (**27** (2002), blz 37), Meisjesschool (**22** (1997), blz 46), Poeldonksedijk 16 (**22** (1997), blz 9), Poeldonksedijk 2 (**28** (2003), blz 121), Spurkstraat B895 (**24** (1999), blz 20).

De nalatenschap van notaris en dorpsschrijver Willem Mans

Margaretha Wijnen, sinds 1717 weduwe van Willem Caspars Mans, overleed in 1733 in Den Bosch. Willem Mans was gedurende zijn leven notaris, schoolmeester en koster, gemeenteschrijver en landmeter in Den Dungen geweest. Na haar overlijden liet hun oudste zoon Caspar op 15 mei 1733 door de Dungense notaris Willem Mans *de jonge* een inventaris opmaken van *alle vaste en onroerende goederen, rentebrieven, obligaties, erfhavelijke en meubilaire goederen, huisraad, goud en zilver, van schulden, zoo opgenomene penningen als verdere vliegende schulden*. Deze inventaris¹ omvatte de nalatenschap van zowel Willem als van Margaretha, waarbij we veronderstellen dat een deel nog afkomstig kan zijn geweest uit de nalatenschap van Johan van der Meulen², van wie Margareta voor haar huwelijk met Mans twee kinderen had gekregen.

De onroerende goederen

Allereerst was er een huis in 's-Hertogenbosch in de Hinthamerstraat “*van outs genaamt den hopsack*” en verder nog een huisje in de St. Jacobsstraat.

In Sint- Michielsgestel aan het Heselaar de helft van een huis, schuur, esthuis, erve, hof, boomgaard en landerijen. En er waren percelen bouwland aan het Heselaar en op het Holder in Schijndel.

Het huis de hopsack (rechts), Hinthamerstraat 183. Dit is een nieuwbouw van 2 oudere huisjes, de kalverendans en de hopsack.

Obligaties

Er waren obligaties en lijfrentes ter waarde van ruim 11.000 pond, waarvan sommige bestemd waren voor de kinderen van Johan van der Meulen en Margaretha Wijnen.

De twee lijfrentes van 18 april 1712 waren afgesloten toen de twee zonen Caspar en Jacob 6 en 4 jaar oud waren.

Schuldbrieven

Wouter van Tuil, Huibert Hendriks van Zeeland, Peter Hendrik Daniels, Leendert Tijssen Meulenbroek, Jan Hendriks Cuijpers, Jenneke Adriaans van Gils weduwe van Francis Joosten van de Wiel en Jan Aarts Broeren, allen te Den Dungen, hadden geld geleend in de jaren 1707-1721.

Verder waren er nog andere inkomsten van leningen, voor in totaal bijna 7000 gulden.

Schulden

Ze hadden niet alleen bezit maar ook schulden, die voortkwamen uit geleend geld, uit aangeleverd bier en wijn, gekochte winkelwaar en werkloon voor de smid, de glaszetter en de dokter. En tenslotte nog voor Jenneken van Rangelrooij voor een half jaar loon 15 gulden; haar betrekking als dienstmeid eindigde 30 april 1733. Na die tijd trouwde ze met Caspar Mans in Den Dungen.³

Notaris Mans maakte een rondgang door het huis om op te schrijven wat er zich in de verschillende ruimten aan meubilair en huisraad bevond. Met hem meelopend krijgen we een aardig idee van de inrichting van het huis.

Voor aan de straat was een zaaltje. Daarin stond een notenbomen kabinet, aan de muur hing een grote spiegel met een vergulde lijst en een slaande klok. Op de grond lagen biezen matten.

In het volgepropte kabinet lagen o.a. gouden en zilveren sieraden, het Nieuwe Testament in zwarte band met zilveren slotjes en op de hoeken beslagen, een almanak met zilverbeslag versierd met het wapen van Den Bosch, een doosje met 18 brillen, een jachthoorn aan een zilveren ketting, een snor- kammetje, en een ivoeren doosje met muskus.

In de binnenkeuken was o.a. koper en tin te vinden. Aan de muur hingen schilderijen van *den verlooren soon* in een zwarte lijst, van *het betoverd vrouwken*, van *de samaritaan*, en *een Boerendans*.

In de kelder was van alles te vinden, waarvan we alleen de Japanse koperen theekeutel noemen.

Op de kelderkamer hing een spiegel, het familiewapen van Mans en 4 schilderijen. Er was een kast met kleren.

In het klein kookkeukentje was keukengerief te vinden.

In de achterkamer stond het ook vol. We noemen slechts 2 stenen verglaasde portretjes, 2 witte Engelse thee trekpotjens, een massa porselein (Posteleijn) en 17 pond *geheekelt* vlas.

De bovenkamer aan de straat herbergde Mans' boekenverzameling:

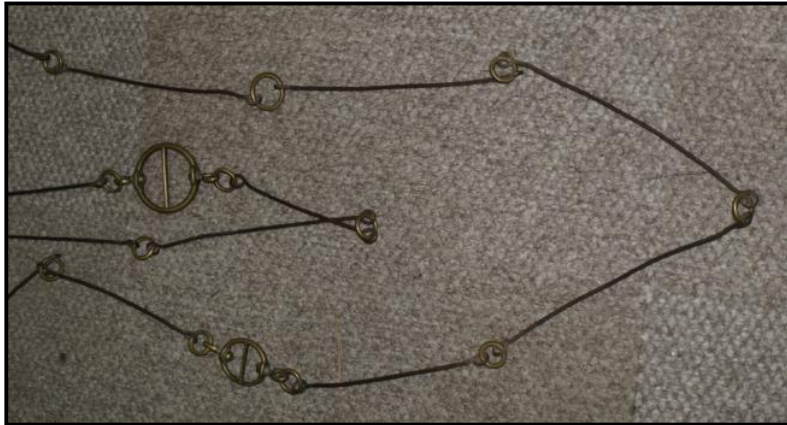
- een bijbel in folio,
- een atlas van groot formaat,
- een kleine atlas,
- een Flavus Usephes (bedoeld zal zijn Flavius Josephus),
- drie met de hand geschreven boeken met *de costuymen van den Bosch* ("wetboek"),
- Johannes Dantreijn en Johannes van der Kemp over de katechismus, in kwarto,
- beschrijving van Den Bosch,
- Praktijk in criminele zaken, van Damhouder (Joos de Damhouder, *Practijcke ende handbouck in criminele zaeken*, Leuven 1555),
- een psalmboek,
- enkele bijbels en testamenten (nieuw en oud),
- een stel ingepakte boeken.

En zijn instrumenten:

- een snaphaan met 2 pistolen
- 2 astrolabiums voor de landmeterij
- een winkelkruis
- 2 ijzeren landmeterskettingen
- 25 houten pinnetjes (jalons)
- een opvouwbare duimstok
- een koperen waterpas
- een koperen liniaal

De landmetersketting van Jo van der Heijden, Den Dungen

twee koperen gebogen linialen
 een koperen winkelhaak
 passers en trekpenen
 een plan van een zonnewijzer
 een houten winkelhaak
 een houten waterpas
 een blikken verrekijker.⁴

In het vertrek tussen de voorkamer en de agterkamer (een alkoof dus) stond ook van alles; we noemen een grote sabel, een degen en 2 braadspitten.

Op de achter bovenkamer stonden of hingen schilderijen:
 van de Samaritaan,
 3 keer een scheepvaart,
 een lusthuis,
 en er was een aarden *blompot* temidden van van alles.

Op zolder moet het ook vol gestaan hebben, bier-tonnen, een baktrog, dakpannen, een raam om op te tekenen, een verf-wrijfsteen, pruiken en versleten stoelen.

Op het zoldertje van het klein kookkeukentje lag nog koper en ijzerwerk.

Op het zoldertje boven de achterkamer lag o.a. een korenschoep en stonden vaten met rogge.

In het achterhuis of brandhuis was timmer- en tuingereedschap te vinden.

In het bakhuisje bewaarde men o.a. *toebax dozen*, die 32 en 35 pond wogen.

Besluit

Willem en Margareta lieten al met al een rijke verzameling bezittingen na. Zoals al eerder was opgemerkt⁵ had Willem goed voor zichzelf gezorgd en Margareta was gouvernante geweest van een Bossche stadssecretaris en zijn minnares. Het huis waar ze in Den Dungen woonden (eind 17^e eeuw tot 1717 ongeveer) was maar klein, en het zou ons niet verbazen als ze het huis in Den Bosch al die tijd aangehouden en volgestouwd hebben.

Noten

1 N 1071, fo 66-88, 15-5-1733

2 zie *Dungense Historiën 1* (2007), blz 64.

3 trouwboek Den Dungen DTB 12, 24-1-1734

4 Een aardige illustratie van de landmeter en zijn instrumenten is te vinden in Hendrik Verhees, een grensoverschrijdende Brabantse cartograaf en patriot (1744-1813), Stichting Hendrik Verhees, Heeswijk-Dinther, 1990, blz 22.

5 Het Griensvenneke **32** (2007), blz 19.